

De positie van afgestudeerden van het Nederlandse kunstvakonderwijs in internationaal perspectief

J. Coenen (Johan.Coenen@ROA.unimaas.nl) en R. van der Velden zijn werkzaam bij Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht University.

In dit artikel gaan we in op de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het Nederlandse kunstvakonderwijs. Het doel is inzicht te verkrijgen in de relatieve positie van deze afgestudeerden ten opzichte van hun vakgenoten uit andere landen, maar ook ten opzichte van afgestudeerden van andere hbo-/bachelor-afstudeerrichtingen. Hierbij staan de volgende vragen centraal:

- 1. Hoe verloopt de transitie van afgestudeerden van het Nederlandse kunstvakonderwijs naar de arbeidsmarkt?*
- 2. Hoe doen Nederlandse afgestudeerden het in vergelijking met afgestudeerden uit andere Europese landen?*
- 3. Welke competenties hebben afgestudeerden nodig in hun werk?*
- 4. Waar zou de opleiding meer aandacht aan moeten besteden?*

DATA

Om deze vragen te beantwoorden hebben we gebruikgemaakt van data uit REFLEX. REFLEX is een, door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) gecoördineerd, grootschalig internationaal onderzoek dat zich toespitst op de eisen die vanuit de moderne kennismaatschappij aan hoger opgeleiden worden gesteld en op de mate waarin het hoger onderwijs de competenties bijbrengt waardoor afgestudeerden aan deze eisen kunnen voldoen. In totaal deden vijftien landen mee aan het project: Oostenrijk, Zwitserland, Duitsland, Nederland, België (Vlaanderen), het Verenigd Koninkrijk, Italië, Spanje, Portugal, Frankrijk, Noorwegen, Finland, Tsjechië, Estland en Japan. In REFLEX zijn plusminus 35.000 respondenten in 2005 ongeveer vijf jaar na afstuderen benaderd. Dit biedt mogelijkheden om het vroege carrièrverloop van afgestudeerden in kaart te brengen. Zowel over de eerste baan als over de huidige baan zijn data beschikbaar.

In aanvulling hierop maken we eveneens gebruik van data uit de Kunsten-Monitor, een jaarlijkse dataverzameling onder afgestudeerden van het gehele Nederlandse kunstvak-

onderwijs. Deze Kunsten-Monitor maakt deel uit van de HBO-monitor. Hierin worden jaarlijks ongeveer 3000 hbo-afgestudeerden (hoger beroepsonderwijs) van kunstopleidingen zo'n anderhalf jaar na afstuderen bevroegd.

Om uit de REFLEX-data aan de ene kant voldoende respondenten te kunnen gebruiken om tot een betrouwbare vergelijking tussen Nederlandse en buitenlandse afgestudeerden van kunstopleidingen te komen en aan de andere kant nog onderscheid tussen de verschillende andere landen in de data te kunnen maken, hebben we verschillende landen samengevoegd in groepen. Nederlandse afgestudeerden uit zowel de kunstopleidingen als uit het totaal van de hbo-opleidingen worden vergeleken met:

1. Zuid-Europa: Frankrijk, Italië, Portugal en Spanje;
2. Duitstalige landen: Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland;
3. Scandinavië: Finland en Noorwegen;
4. Nieuwe EU-lidstaten: Estland en Tsjechoë;
5. Gemiddelde Europa: alle voorgaande landen plus Nederland, het Verenigd Koninkrijk en (Vlaams) België.

In tabel 1 wordt het aantal respondenten per landengroep uit REFLEX weergegeven. In tabel 2 wordt in aanvulling hierop ook het aantal respondenten in de Kunsten-Monitor van 2005 tot 2007 weergegeven.

Tabel 1 Aantal respondenten per landengroep, REFLEX

	n
Kunsten	
Nederland	100
Zuid-Europa	54
Duitstalige landen	69
Scandinavië	71
Nieuwe EU-lidstaten	53
Totaal Europa	483
Totaal hbo/bachelor	
Nederland	2291
Zuid-Europa	2993
Duitstalige landen	2239
Scandinavië	2584
Nieuwe EU-lidstaten	1957
Totaal Europa	13919

Tabel 2 Aantal respondenten per opleidingsprofiel, Kunsten-Monitor meting 2005 t/m 2007¹

	Ongewogen			Gewogen		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Autonome Beeldende Kunst	139	160	150	401	410	434
Vormgeving	323	446	342	830	1029	898
Docent Beeldende Kunst en Vormgeving	143	122	106	331	265	247
Film en Televisie	16	17	23	56	58	64
Muziek	153	166	194	594	609	638
Docent Muziek	20	21	21	55	53	67
Theater	27	34	45	62	91	113
Docent Drama	20	27	14	67	51	40
Dans	26	24	10	111	106	56
Docent Dans	13	10	15	58	33	28
Erfgoedprofessional	23	24	13	33	41	28
Voortgezette opleiding Muziek	48	38	58	162	201	196
Overige kunstopleidingen	50	46	37	144	98	92
Totaal Kunstenopleidingen	1001	1135	1028	2904	3045	2901

RESULTATEN

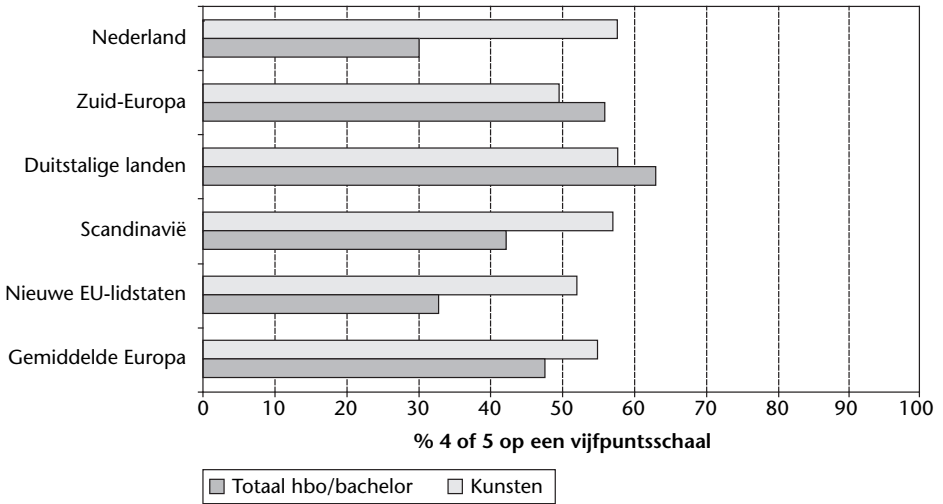
Opleidingskenmerken

Een eerste, opvallend, resultaat is dat Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen vaak aangaven dat hun opleiding veeleisend was. Figuur 1 geeft weer welk deel van de Nederlandse en buitenlandse afgestudeerden van de kunsten- en alle opleidingen samen de gevolgde opleiding als veeleisend karakteriseert.

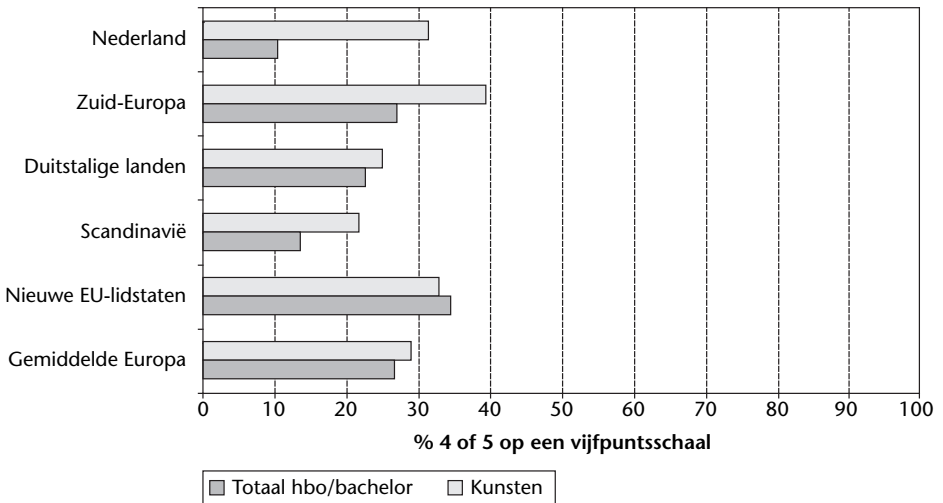
58% van de Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen vond zijn/haar opleiding veeleisend. Samen met de afgestudeerden uit de Duitstalige landen en Scandinavië vonden zij dit van alle afgestudeerden van de kunstopleidingen het vaakst. De verschillen zijn echter niet groot. Ook van de afgestudeerden uit Zuid-Europa en de nieuwe EU-lidstaten vond nog steeds ongeveer de helft de opleiding veeleisend. Van alle Nederlandse hbo-afgestudeerden vond slechts drie op de tien zijn/haar opleiding veeleisend. Ook in Scandinavië en de nieuwe EU-lidstaten vonden de kunstenaars gemiddeld de opleiding vaker veeleisend dan de bachelors uit deze landen. In de Duitstalige landen en Zuid-Europa vonden bachelors gemiddeld de opleiding meer veeleisend dan de afgestudeerden van de kunstopleidingen.

Er zijn niet veel afgestudeerden die hun opleiding als prestigieus beschrijven. Dat blijkt wel uit figuur 2. Ongeveer drie op de tien afgestudeerden van de kunstopleidingen in Nederland, de nieuwe EU-lidstaten en gemiddeld in Europa waren van mening dat hun gevolgde opleiding veel prestige genoot. In Scandinavië (22%) en de Duitstalige landen

(25%) vonden nog minder mensen hun gevolgte opleiding prestigieus, terwijl de Zuid-Europese kunstenaars hun opleiding iets vaker prestigieus vonden. In vergelijking met alle bachelorafgestudeerden blijkt dat de afgestudeerden van de kunstopleidingen wel vaker zeiden een prestigieuze opleiding gevolgd te hebben dan de gemiddelde bachelorafgestudeerde. In Nederland en Scandinavië vond slechts respectievelijk 10% en 14% zijn/haar opleiding prestigieus. Alleen in de nieuwe EU-lidstaten vond de gemiddelde bachelorafgestudeerde de opleiding iets vaker prestigieus dan de afgestudeerde kunstenaar.

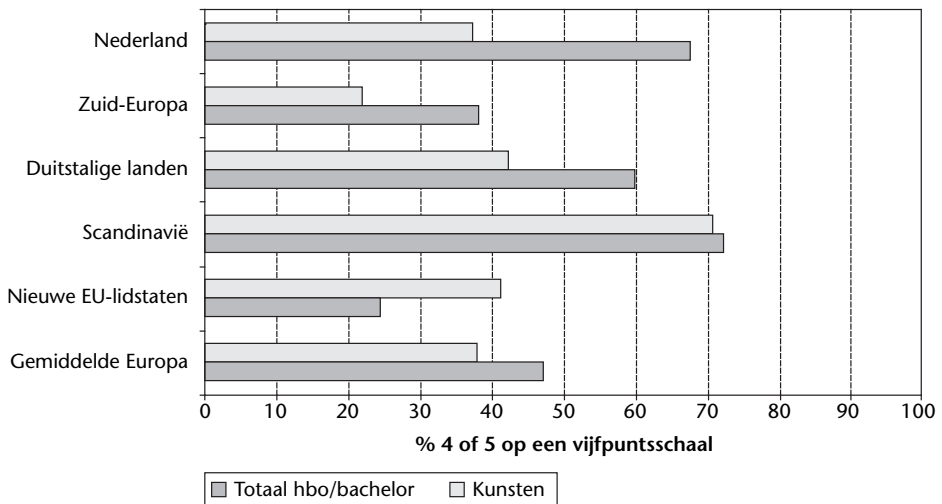
Figuur 1 Aandeel afgestudeerden dat de gevolgte opleiding veeleisend vond (4 of 5 op een vijfpuntsschaal van 1 helemaal niet tot 5 in sterke mate)

Figuur 2 Aandeel afgestudeerden dat de gevolgte opleiding prestigieus vond (4 of 5 op een vijfpuntsschaal van 1 helemaal niet tot 5 in sterke mate)

In figuur 3 wordt het aandeel afgestudeerden dat hun opleiding beroepsgericht vond, weergegeven.

Erg beroepsgericht vinden Nederlandse afgestudeerden van het kunstvakonderwijs hun opleiding niet: 38% vond de opleiding beroepsgericht. Alleen Zuid-Europese kunstenaars hadden nog minder vaak deze mening (22%). Ongeveer vier op de tien afgestudeerde kunstenaars uit de Duitstalige landen en de nieuwe EU-lidstaten vonden hun opleiding beroepsgericht, terwijl dit voor ruim 70% van de Scandinavische afgestudeerden gold. Nederlandse afgestudeerden van het hbo vonden hun opleiding gemiddeld veel vaker beroepsgericht: ruim twee derde van hen vond dit. Alleen Scandinavische bachelorafgestudeerden vonden dit nog vaker (73%). In Zuid-Europa (38%) en vooral de nieuwe EU-lidstaten (25%) vonden maar weinig afgestudeerde bachelors hun opleiding beroepsgericht.

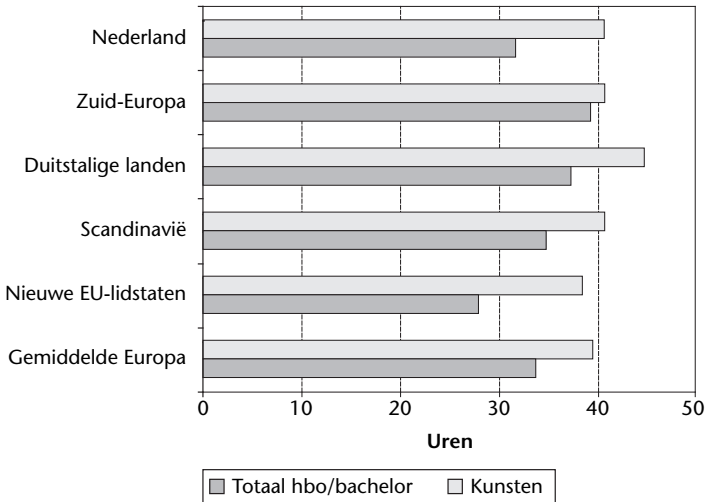

Figuur 3 Aandeel afgestudeerden dat de gevolgde opleiding beroepsgericht vond (4 of 5 op een vijfpuntsschaal van 1 helemaal niet tot 5 in sterke mate)

Een andere, zeer opvallende uitkomst van het onderzoek is het aantal uren per week dat Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen aan hun studie besteedden. In figuur 4 wordt dit weergegeven.

Afgestudeerden van de kunstopleidingen besteedden relatief veel tijd aan hun studie. In Nederland besteedden de afgestudeerden gemiddeld 41 uur per week aan hun opleiding. Dit is evenveel als de kunstenaars uit Zuid-Europa en Scandinavië en één uur meer dan het gemiddelde onder Europese kunstenaars. In de Duitstalige landen besteedde men gemiddeld maar liefst 45 uur per week aan de opleiding. Tegen het aantal uren dat de afgestudeerden van de kunstopleidingen per week aan hun opleiding besteedden, steekt het aantal studie-uren per week van de gemiddelde bachelorafgestudeerde schril af. Alleen bij Zuid-Europese afgestudeerden is er

weinig verschil tussen de kunstenaars en het gemiddelde. Zo besteedde de gemiddelde Nederlandse hbo-afgestudeerde met 32 uur per week negen uur minder aan de opleiding. Alleen in de nieuwe EU-lidstaten staken de afgestudeerden gemiddeld nog minder tijd in hun opleiding: 28 uur per week. Bachelorafgestudeerden uit Zuid-Europa en de Duitstalige landen deden gemiddeld nog het meeste: 40 en 38 uur per week. Kunstenaars staken dus gemiddeld veel meer tijd in hun studie dan bachelorafgestudeerden.

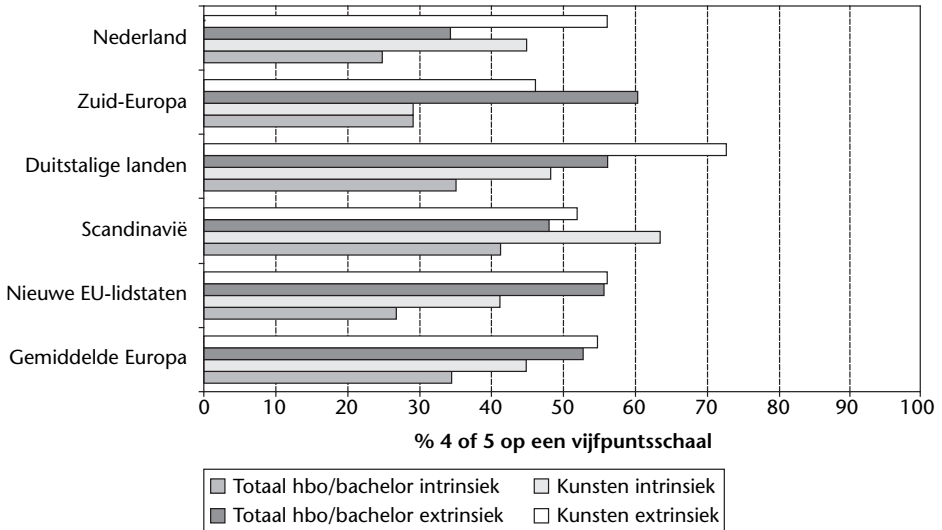

Figuur 4 Gemiddeld aantal studie-uren per week in de opleiding

Naast vragen over het aantal uren dat zij per week aan hun studie besteedden, is afgestudeerden ook een tweetal stellingen voorgelegd met betrekking tot hun studiemotivatie. De eerste stelling 'Ik deed meer dan nodig was om de tentamens te halen' zou iets kunnen zeggen over de intrinsieke motivatie van de afgestudeerden. De tweede stelling 'Ik streefde naar zo hoog mogelijke cijfers' zou kunnen refereren aan extrinsieke motivatie. In figuur 5 wordt het aandeel afgestudeerden dat het met deze stellingen eens is, weergegeven.

45% van de Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen zei tijdens de opleiding meer gedaan te hebben dan nodig was om de tentamens te halen. Hiermee lijken ze even vaak intrinsiek gemotiveerd te zijn als het gemiddelde onder de Europese kunstenaars. In de nieuwe EU-lidstaten (41%) en vooral Zuid-Europa (29%) deden de afgestudeerden het minst vaak meer dan nodig was om de tentamens te halen. In Scandinavië daarentegen deed 64% meer dan nodig was om de tentamens te kunnen halen. Over het algemeen deden kunstenaars vaker dan de gemiddelde bachelorafgestudeerde meer dan nodig was om de tentamens te halen. In Nederland deed slechts een kwart van de hbo-afgestudeerden meer dan nodig was om de tentamens te halen; het kleinste aandeel van alle landen. Met 42% en 35% deden de bachelorafgestudeer-

den uit respectievelijk Scandinavië en de Duitstalige landen iets vaker meer dan nodig was om de tentamens te halen.

Figuur 5 Aandeel afgestudeerden dat meer deed dan nodig was om de tentamens te halen (intrinsiek)/dat naar de hoogst mogelijke cijfers streefde (extrinsiek)

Toch is dit nog altijd minder dan het gemiddelde onder de kunstenaars uit die landen, die dus duidelijk meer inzet tonen.

De afgestudeerden van de kunstopleidingen waren dus meer gemotiveerd om veel te doen voor hun studie, zoals ook al bleek uit het gemiddelde aantal studie-uren per week. Uit figuur 5 blijkt dat afgestudeerden van de kunstopleidingen uit sommige landen(groepen) meer dan gemiddeld naar zo hoog mogelijke cijfers streefden, maar in andere landen(groepen) juist minder. In Nederland, de Duitstalige landen en Scandinavië streefden de afgestudeerde kunstenaars vaker dan de gemiddelde bachelorafgestudeerden naar zo hoog mogelijke cijfers; in Zuid-Europa was dit andersom. De Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen lijken dus niet alleen vaker intrinsiek, maar ook vaker extrinsiek gemotiveerd te zijn dan de gemiddelde Nederlandse hbo-afgestudeerde.

Competenties

In tabel 3 worden de meest genoemde sterke en zwakke punten van de opleiding weergegeven.

Tabel 3 De meest genoemde sterke punten van de opleiding op het gebied van competenties

	NL	ZE	DL	SC	NEU	GEM
Sterke punten kunsten						
Beheersing van uw eigen vakgebied of discipline	1	1	1	1	1	1
Vermogen om productief met anderen samen te werken					3	
Vermogen om onder druk goed te presteren	2					3
Vaardigheid in het gebruik van computers en internet			2	3		
Vermogen om nieuwe ideeën en oplossingen te bedenken	3	2	3	2	2	2
Kennis van andere vakgebieden of disciplines		3				
Totaal hbo/bachelor						
Beheersing van uw eigen vakgebied of discipline	2	1	1	1	2	1
Analytisch denken	3	3	2		1	2
Vermogen om productief met anderen samen te werken	1	2		2		3
Vermogen om snel nieuwe kennis op te doen			3		3	
Vermogen om rapporten, nota's of documenten te schrijven				3		
Zwakke punten kunsten						
Vermogen om in een vreemde taal te schrijven en te spreken		1	1	2	1	1
Vermogen om gezag uit te oefenen			3	3		2
Vermogen om effectief te onderhandelen			2	1	2	
Vermogen om producten, ideeën of rapporten aan een publiek te presenteren	2	2				3
Vaardigheid in het gebruik van computers en internet	3					
Vermogen om rapporten, nota's of documenten te schrijven	1	3			3	
Totaal hbo/bachelor						
Vermogen om in een vreemde taal te schrijven en te spreken	1	1	1	1	1	1
Vermogen om gezag uit te oefenen	2		2	2	3	2
Vermogen om effectief te onderhandelen	3		3			
Vermogen om producten, ideeën of rapporten aan een publiek te presenteren		3			2	3
Vaardigheid in het gebruik van computers en internet		2				
Kennis van andere vakgebieden of disciplines				3		
Vermogen om de capaciteiten van anderen aan te spreken						

Er bestaat geen twijfel over welke competentie Europese afgestudeerden van de kunstopleidingen het vaakst als een sterk punt van hun opleiding zien. Beheersing van eigen vakgebied of discipline werd door kunstenaars uit alle landen(groepen) het vaakst

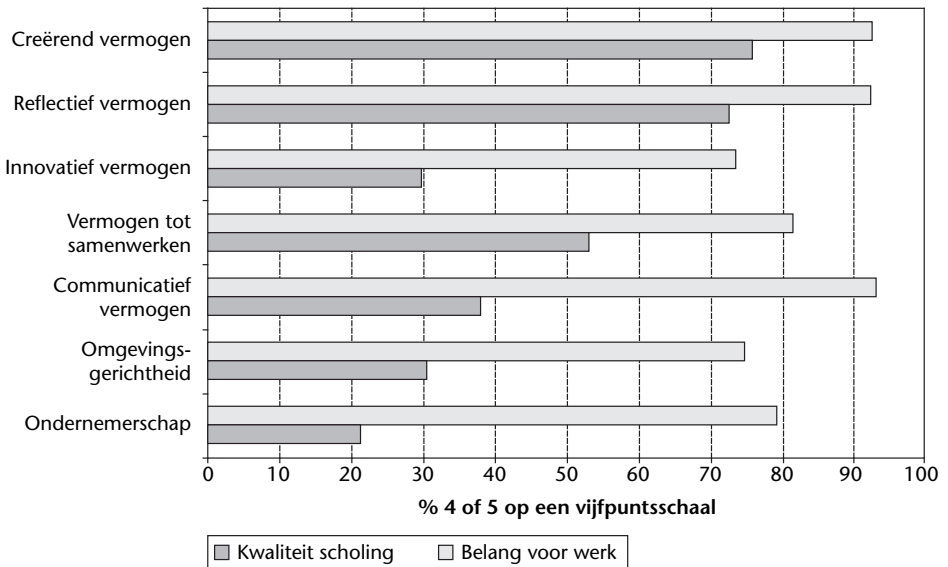
aangeduid als een van de drie sterkste punten van hun opleiding. Het vermogen onder druk goed te presteren werd door de Nederlandse kunstenaars als tweede sterke competentie van hun opleiding aangegeven. In de meeste landengroepen noemde men als tweede sterke competentie het vermogen om nieuwe ideeën en oplossingen te bedenken. Deze competentie stond bij de Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen op nummer 3. Een andere competentie die hoog scoorde bij de andere landengroepen, was de vaardigheid in het gebruik van computers en internet. Ook de afgestudeerde bachelors noemden gemiddeld beheersing van eigen vakgebied of discipline het vaakst als sterk punt van de opleiding. Dit gold echter niet voor de Nederlandse hbo-afgestudeerden. Zij noemden deze competentie als tweede en vonden het vermogen om productief met anderen samen te werken het vaakst een sterk punt van hun opleiding. Op nummer 3 stond analytisch denken.

De meeste afgestudeerden gaven aan dat ze het vermogen om in een vreemde taal te schrijven en te spreken bij de drie zwakste competenties van hun opleiding scharen. Bij Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen was dit echter niet het geval. Zij zagen het vermogen om rapporten, nota's of documenten te schrijven het vaakst als een zwak punt van hun opleiding. Verder vonden zij, net als kunstenaars uit Zuid-Europa, het vermogen om producten, ideeën of rapporten aan een publiek te presenteren een van de drie zwakste punten van de opleiding. Ten slotte zagen zij als enige van alle landen(groepen) de vaardigheid in het gebruik van computers en internet als een van de drie zwakste punten van hun opleiding. In de andere landen vonden de afgestudeerden van de kunstopleidingen ongeveer dezelfde competenties zwakke punten als het gemiddelde van alle hbo-/bachelorafgestudeerden. Naast het vermogen om in een vreemde taal te schrijven en te spreken waren dit het vermogen om gezag uit te oefenen en het vermogen om producten, ideeën of rapporten aan een publiek te presenteren.

In figuur 6 zijn enkele belangrijke competenties weergegeven, waarvan het gemiddelde over zo veel mogelijk opleidingsprofielen uit het kunstvakonderwijs is berekend.² Zie het appendix voor de volledige omschrijving van de opbouw van deze competenties. Op deze manier zijn de percentages berekend op veel ruimere steekproef aantallen dan de gemiddelden per opleidingsprofiel, zoals in de Kunsten-Monitor weergegeven. In de Kunsten-Monitor is afgestudeerden gevraagd om op een vijfpuntsschaal weer te geven (1) hoe belangrijk bepaalde competenties voor hun werk zijn en (2) hoe de kwaliteit van scholing in deze competenties was tijdens de opleiding.

Over het algemeen zien we grote verschillen tussen hoe relevant afgestudeerden de competenties vinden voor werk en hun oordeel over de kwaliteit van scholing in de gevolgde opleiding van deze competenties. Zonder uitzondering werd de kwaliteit van scholing lager ingeschat dan de relevantie van deze competenties tijdens het werk. Afgestudeerden vonden de competenties creërend vermogen, reflectief vermogen en communicatief vermogen het vaakst relevant voor hun werk. Tussen 2005 en 2007 vond ongeveer 93% van de afgestudeerden deze drie competenties (zeer) belangrijk voor zijn/haar werk. Over de kwaliteit van scholing in deze competenties waren ze niet allemaal even tevreden. De kwaliteit van scholing met betrekking tot creërend vermo-

gen en reflectief vermogen vond respectievelijk ongeveer 76% en 73% van de afgestudeerden goed. De kwaliteit van scholing van communicatief vermogen werd echter door slechts 38% als goed omschreven.

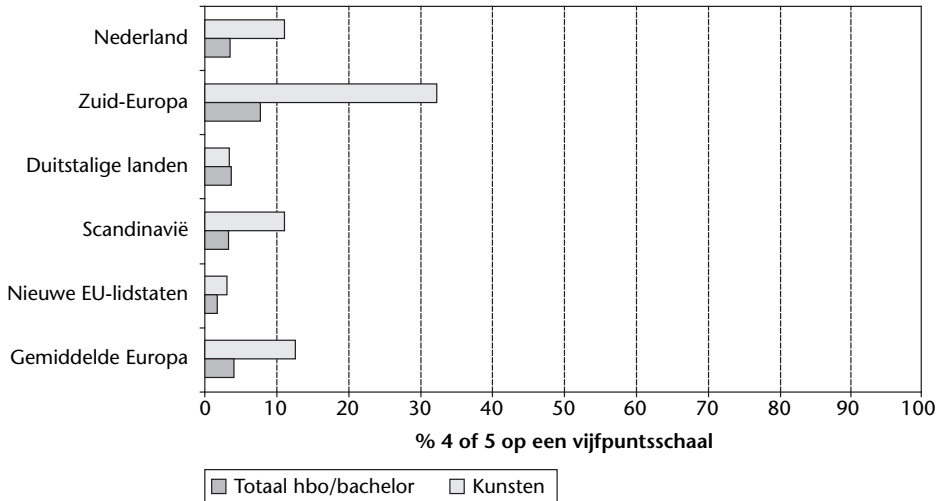
Figuur 6 Oordeel van Nederlandse afgestudeerden over de relevantie en de kwaliteit van scholing in enkele competenties, 2005-2007 (%)

Bron: Kunsten-Monitor/SIS

Ongeveer 82% van de afgestudeerden vond het vermogen tot samenwerken in sterke mate relevant voor zijn/haar werk. In 2005 en 2006 vond ongeveer de helft van deze afgestudeerden de kwaliteit van scholing in het vermogen tot samenwerken goed. In 2007 nam het aandeel tevreden afgestudeerden toe tot 58%. Over de relevantie van ondernemerschap in het werk verschilden afgestudeerden tussen 2005 en 2007 wat meer van mening. In de jaren 2005, 2006 en 2007 vond respectievelijk 81%, 84% en 74% van de afgestudeerden ondernemerschap in sterke mate relevant in zijn/haar werk. De verschillende jaargangen afgestudeerden waren het daarentegen wel eens over de mate waarin de kwaliteit van scholing in ondernemerschap tijdens de opleiding goed was: nauwelijks. Slechts één op de vijf afgestudeerden vond de kwaliteit van scholing van deze competentie tijdens de opleiding goed. Ongeveer driekwart van de afgestudeerden vond innovatief vermogen en omgevingsgerichtheid relevant in zijn/haar werk. Dit aandeel nam tussen 2005 en 2007 licht af. De kwaliteit van scholing in innovatief vermogen en omgevingsgerichtheid vonden maar zo'n drie van de tien afgestudeerden goed in de gevolgde opleiding. Opvallend genoeg waren afgestudeerden dus alleen wat betreft de competenties creërend vermogen, reflectief vermogen en in mindere mate vermogen tot samenwerken in meerderheid van mening dat de kwaliteit van hun scholing tijdens de opleiding goed was.

Werkloosheid

Afgestudeerden van de kunstenopleidingen werken hard in hun opleiding. Worden deze inspanningen ook beloond door arbeidsmarktsucces? In figuur 7 wordt het werkloosheidspercentage onder afgestudeerde kunstenaars en alle hbo'ers/bachelors weergegeven.

Figuur 7 Aandeel afgestudeerden dat vijf jaar na afstuderen werkloos is

Vijf jaar na afstuderen is één op de negen Nederlandse afgestudeerden van de kunstenopleidingen werkloos. Eenzelfde aandeel van de Scandinavische kunstenaars heeft vijf jaar na afstuderen geen werk. Dit is iets minder dan het gemiddelde onder de Europese kunstenaarsafgestudeerden, waarvan één op de acht afgestudeerden zonder werk zit. Zeer lage werkloosheidspercentages zijn er onder de kunstenaars uit de Duitstalige landen en de nieuwe EU-lidstaten. Slechts 3% van hen heeft vijf jaar na afstuderen geen werk. In de Zuid-Europese landen had maar liefst 32% op het moment van enquête geen werk.

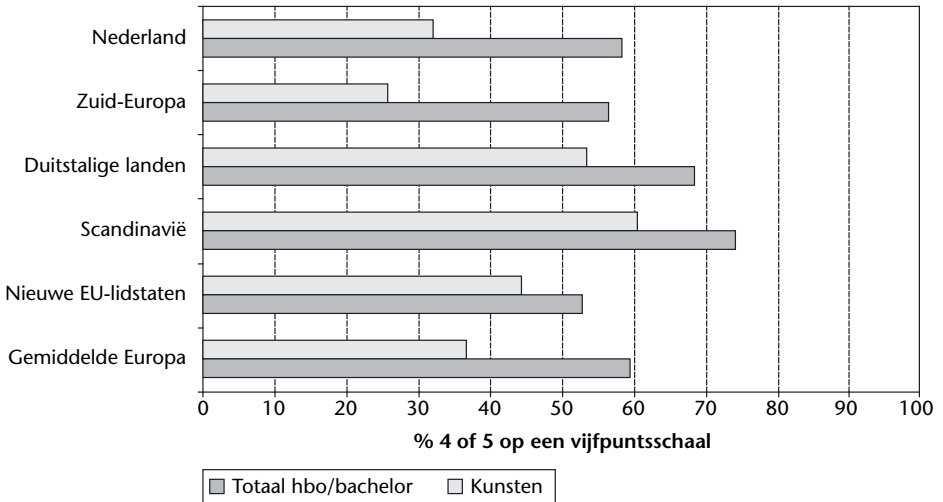
In bijna alle landen zijn de werkloosheidspercentages voor alle bacheloropleidingen lager dan voor de afgestudeerden van de kunstenopleidingen. Alleen in de Duitstalige landen is men gemiddeld nagenoeg even vaak werkloos. In Nederland zijn de kunstenaarsafgestudeerden ruim drie keer zo vaak werkloos als gemiddeld onder de Nederlandse hbo-afgestudeerden. Ditzelfde geldt voor het Europese gemiddelde onder afgestudeerde kunstenaars en bachelors.

De opleiding als voorbereiding

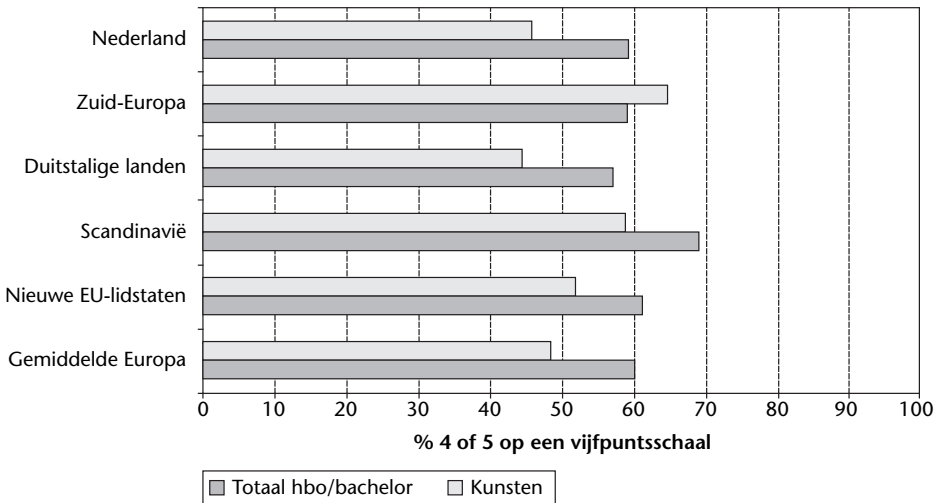
In de figuren 8 en 9 wordt weergegeven hoe afgestudeerden de opleiding beoordelen als respectievelijk een goede basis om te starten op de arbeidsmarkt en als een goede basis om zich verder te ontwikkelen.

Nederlandse afgestudeerden van de kunstenopleidingen vonden veel minder vaak dan de gemiddelde hbo-afgestudeerde dat hun opleiding een goede basis was om te star-

ten op de arbeidsmarkt. Slechts ongeveer een derde van de afgestudeerden van de kunstopleidingen was die mening toegedaan, tegenover bijna 60% van alle hbo-afgestudeerden. Ook ten opzichte van de kunstenaars uit andere landen vonden relatief weinig Nederlandse kunstenaars hun opleiding een goede basis om een start op de arbeidsmarkt te maken. Alleen in Zuid-Europa waren nog minder afgestudeerden van de kunstopleidingen van mening dat hun opleiding een goede basis was om te starten op de arbeidsmarkt (26%).

Figuur 8 Aandeel afgestudeerden dat de opleiding een (zeer) goede basis vond om te starten op de arbeidsmarkt (4 of 5 op vijfpuntsschaal)

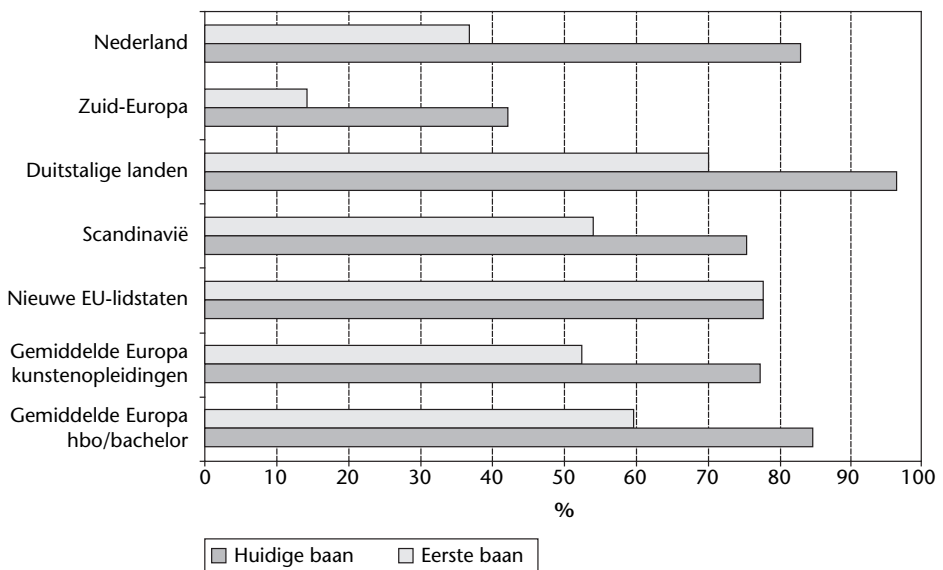

Figuur 9 Aandeel afgestudeerden dat de opleiding een (zeer) goede basis vond om zich verder te ontwikkelen (4 of 5 op vijfpuntsschaal)

Niet alleen vonden Nederlandse afgestudeerde kunstenaars hun opleiding minder vaak een goede voorbereiding voor de arbeidsmarkt dan gemiddeld in het hbo, men vond de opleiding ook minder vaak een goede basis om zich verder te ontwikkelen op het gebied van kennis en vaardigheden. Wel was het verschil hier kleiner: 46% tegenover 60%. Ook ten opzichte van de afgestudeerde kunstenaars uit andere landen scoorden de Nederlandse afgestudeerden van de kunstenopleidingen hierop laag. Alleen afgestudeerden uit de Duitstalige landen vonden hun opleiding nog iets minder vaak een goede basis om zich verder te ontwikkelen. Als enige vonden meer Zuid-Europese kunstenaars dat ze een goede basis hadden voor verdere ontwikkeling dan de gemiddelde bachelorafgestudeerde in die regio. Dat is opvallend gelet op hun laagste score op de vraag of hun opleiding een goede basis vormde voor de start op de arbeidsmarkt. Mogelijk is er voor deze afgestudeerden meer sprake van een gevoelde noodzaak tot verdere ontwikkeling.

Baankenmerken

Voor afgestudeerden van de kunstenopleidingen blijkt de werkzekerheid toe te nemen naarmate men zich langer op de arbeidsmarkt bevindt (indien men in loondienst werkt). In de huidige baan (vijf jaar na afstuderen) hebben veel meer afgestudeerde kunstenaars een vaste aanstelling dan in de eerste baan. Figuur 10 laat dit zien.

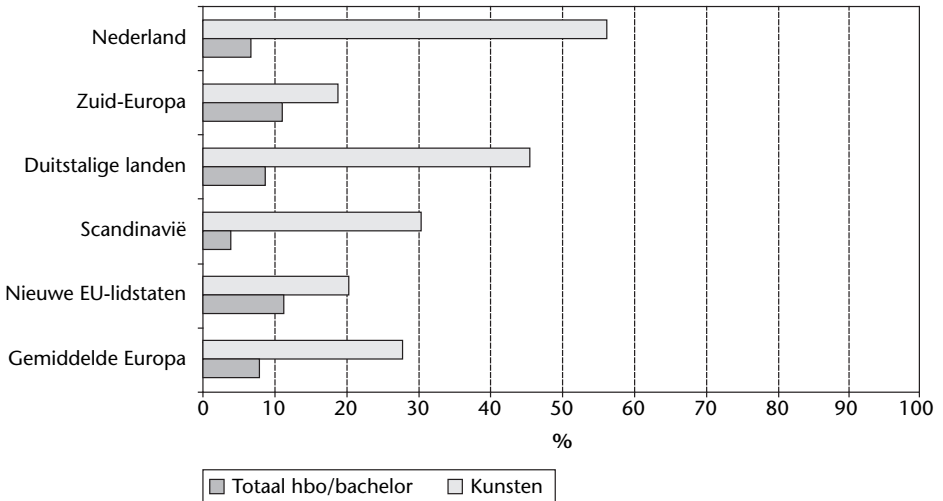

Figuur 10 Aandeel afgestudeerden van de kunstenopleidingen met een vaste aanstelling (indien in loondienst),³ eerste en huidige baan

37% van de Nederlandse kunstenaars had een vaste aanstelling in de eerste baan. In hun huidige baan is dit percentage fors toegenomen tot 83%. Gemiddeld had iets meer dan de helft van de afgestudeerden van de kunstenopleidingen in Europa een vaste aanstelling in de eerste baan. In de huidige baan is dit aandeel gestegen tot

ruim driekwart. In de nieuwe EU-lidstaten en de Duitstalige landen hadden de meeste afgestudeerden in de eerste baan al een vaste aanstelling. In de EU-lidstaten blijft dit aandeel gelijk in de huidige baan. In de Duitstalige landen heeft bijna iedereen een vaste aanstelling in de huidige baan. In Zuid-Europa daarentegen heeft slechts 14% en 42% in respectievelijk de eerste baan en de huidige baan een vaste aanstelling. In Nederland hebben de kunstenaars ongeveer even vaak als de gemiddelde hbo-afgestudeerde een vaste aanstelling. Dit is in contrast met de andere landen, waar de kunstenaars minder vaak dan gemiddeld een vaste aanstelling hebben in zowel de eerste als de huidige baan.

Voorgaande werkzekerheid heeft alleen betrekking op afgestudeerden van de kunstopleidingen die in loondienst werkzaam zijn. Zelfstandigen en freelancers worden hierbij dus niet in beschouwing genomen. Figuur 11 laat zien dat veel Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen als zelfstandige of freelancer werkzaam zijn.

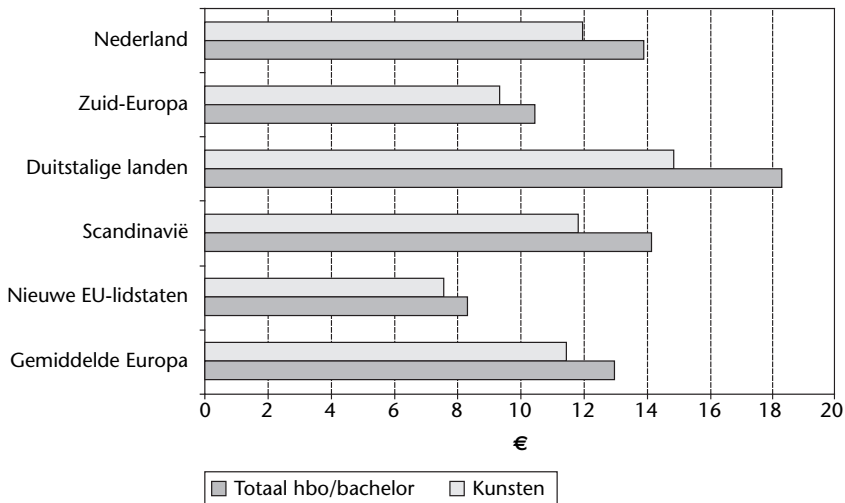
Figuur 11 Aandeel afgestudeerden dat werkzaam is als zelfstandige of freelancer, huidige werkkring⁴

Het aandeel afgestudeerden dat als zelfstandige of freelance werkt, is gemiddeld veel hoger onder de kunstenaars dan onder alle hbo-/bachelorafgestudeerden. Dit aandeel is onder de Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen veruit het hoogst. Maar liefst de helft werkte in de eerste werkkring als zelfstandige of freelancer; in de huidige werkkring is dit aandeel toegenomen tot 56%. Gemiddeld in Europa werkte een op de vijf afgestudeerden van de kunstopleidingen als zelfstandige of freelancer in de eerste werkkring. In de huidige werkkring nam dit aandeel toe tot 28%. In Scandinavië en de nieuwe EU-lidstaten was eveneens één op de vijf afgestudeerden in de eerste werkkring zelfstandige of freelancer. In Scandinavië steeg dit tot 30% in de huidige werkkring. In de nieuwe EU-lidstaten nam dit aandeel als enige van de landen(groepen) niet toe tussen de eerste en huidige werkkring. In Zuid-Europa was niemand zelfstandige of freelancer in de eerste werkkring, maar in de

huidige werkring werkt wel bijna één op de vijf afgestudeerden als zelfstandige of freelancer.

Gemiddeld onder alle bachelors in Nederland en Europa werkte 5% in de eerste werkring als zelfstandige of freelancer. In de huidige werkring is dit voor Nederland 7% en voor het Europees gemiddelde 8%. In Zuid-Europa en de nieuwe EU-lidstaten werkt men gemiddeld het vaakst als zelfstandige of freelancer, in Scandinavië het minst vaak. Kunstenaars werken gemiddeld dus vaker als zelfstandige of freelancer dan de bachelor-afgestudeerde. Bovendien werken Nederlandse kunstenaars vaker als zelfstandige of freelancer dan andere afgestudeerden van de kunstopleidingen in Europa.

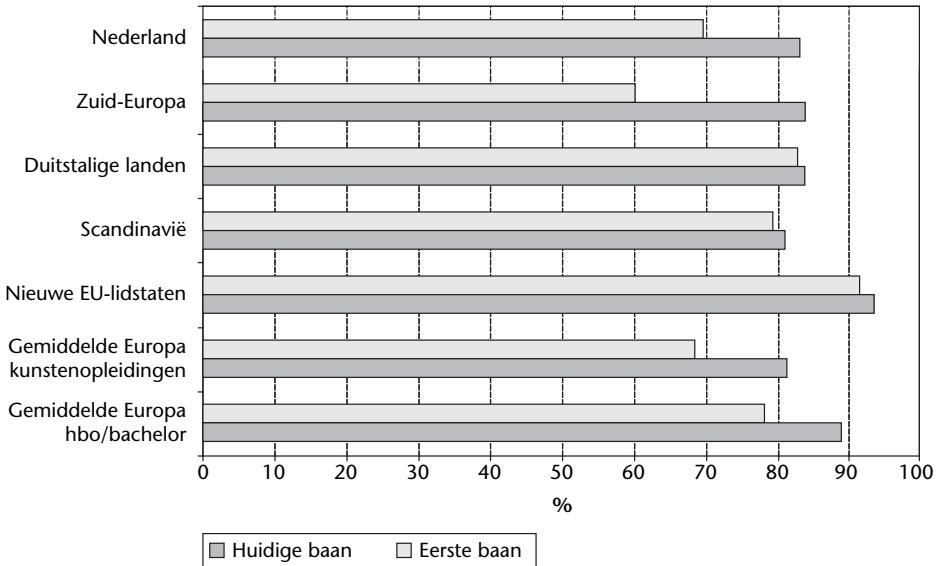
Hoe zit het met de verdiensten van afgestudeerden van het kunstvakonderwijs? Figuur 12 geeft inzicht in het bruto-uurloon in de huidige baan (in loondienst of zelfstandige/freelancer).

Figuur 12 Gemiddeld bruto-uurloon huidige baan, gecorrigeerd voor koopkrachtverschillen

Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen verdienen in hun huidige baan gemiddeld bruto € 12. Dit is zo'n 15% minder dan het gemiddelde bruto-uurloon onder alle Nederlandse hbo-afgestudeerden (€ 14). In de andere landen zijn vergelijkbare verschillen tussen de afgestudeerden van de kunstopleidingen en alle bachelors zichtbaar. In de Duitstalige landen verdienen beide groepen afgestudeerden meer dan in Nederland. In Scandinavië verdienen kunstenaars en andere bachelors ongeveer evenveel als in Nederland; in Zuid-Europa en in de Nieuwe EU-lidstaten duidelijk minder.

Op welk niveau zijn de afgestudeerde kunstenaars werkzaam? Figuur 13 geeft antwoord op deze vraag.

Figuur 13 Aandeel afgestudeerden dat minimaal op eigen niveau werkzaam is in de huidige baan (indien in loondienst)⁵

Zeven op de tien Nederlandse kunstenaars waren minimaal op hbo-niveau werkzaam in hun eerste baan. In de huidige baan is dit aandeel gestegen tot 83%. Dit komt overeen met het Europese gemiddelde van de afgestudeerden van de kunstopleidingen. In de nieuwe EU-lidstaten was maar liefst 92% van de afgestudeerden van de kunstopleidingen minimaal op hun eigen opleidingsniveau werkzaam. In de huidige baan is zelfs 94% van hen minimaal op bachelorniveau werkzaam. In Zuid-Europa werkten daarentegen slechts zes op de tien afgestudeerden minimaal op hun eigen niveau in hun eerste baan. In de huidige baan is dit aandeel echter toegenomen tot 84%.

Afgestudeerde kunstenaars zijn in zowel hun eerste als in hun huidige baan minder vaak op minimaal hun eigen niveau werkzaam dan het gemiddelde van alle bachelors. Zo is 78% en 91% van de Nederlandse hbo-afgestudeerden in respectievelijk de eerste en de huidige baan werkzaam op minimaal het eigen niveau. De onderlinge verhoudingen tussen de landen zijn voor de totalen per land vergelijkbaar met het beeld dat we bij de kunstenaars zien, namelijk een stijging van het percentage afgestudeerden dat werkzaam is op ten minste het eigen niveau na de eerste baan.

ANALYSES

We hebben ook enkele analyses uitgevoerd naar het effect van onder meer opleidingskenmerken en inzet op arbeidsmarktsucces, in de vorm van de kans op werk en de hoogte van het uurloon. In tabel 4 worden de resultaten van beide (logistische) regressieanalyses weergegeven.

Tabel 4 Resultaten logistische regressieanalyse naar de kans op werk en OLS-regressieanalyse⁶ naar bruto-uurloon en benutting van kennis en vaardigheden, Nederlandse afgestudeerden kunstopleidingen

	Kans op werk		Uurloon		Benutting	
	B	SE	B	SE	B	SE
Aantal studie-uren per week	-0,030	0,036	-0,003	0,003	-0,002	0,009
Deed meer werk dan nodig was om tentamens te halen	-1,400	0,998	-0,009	0,051	0,259*	0,141
Streefde naar zo hoog mogelijke cijfers	0,655	0,580	0,022	0,049	0,034	0,131
Gemiddeld afstudeercijfer	1,004*	0,580	-0,014	0,047	0,068	0,126
De opleiding was veeleisend	1,376**	0,603	0,022	0,059	0,302**	0,148
De opleiding was prestigieus	0,425	0,454	-0,013	0,043	-0,067	0,115
Relevante werkervaring	0,518	0,987	0,050	0,118	0,140	0,305
Professionele expertise	0,953	0,704	0,167**	0,076	0,641***	0,184
Vrouw	1,210	1,092	-0,133	0,111	0,158	0,318
Leeftijd	-1,045	0,928	0,028	0,097	-0,304	0,223
Leeftijd kwadraat	0,014	0,012	0,000	0,001	0,004	0,003

* = significant op 10% niveau

** = significant op 5% niveau

*** = significant op 1% niveau

B = coëfficiënt regressie

SE = standaardfout regressie

Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen hebben een grotere kans op werk als hun opleiding veeleisend was. Ook hebben afgestudeerden met een hoger gemiddeld afstudeercijfer een grotere kans op werk.

Professionele expertise (deze bevat de competenties kennis uit eigen vakgebied, analytisch denken en het vermogen om gezag uit te voeren) heeft een sterk positief effect op het uurloon van Nederlandse afgestudeerden.

Nederlandse afgestudeerden van het kunstvakonderwijs die meer intrinsiek gemotiveerd zijn, benutten hun kennis en vaardigheden vaker in hun huidige functie. Dit geldt ook voor afgestudeerden van een veeleisende opleiding. Uit de loonregressie blijkt professionele expertise de beste voorspeller van een voldoende benutting van de kennis en vaardigheden van een afgestudeerde in zijn/haar huidige functie.

In tabel 5 worden de resultaten weergegeven voor dezelfde analyses, maar nu met alle afgestudeerden van de kunstopleidingen in de analyse. Uit de resultaten van tabel 5 blijkt dat afgestudeerden van de kunstopleidingen die door hen als veeleisend werden ervaren, een hogere kans op werk hebben dan afgestudeerde kunstenaars van minder veeleisende opleidingen. Verder blijkt andermaal het verschil in kans op werk tussen afgestudeerden uit de verschillende landen(groepen). Afgestudeerden uit de

Duitstalige landen en de nieuwe EU-lidstaten, maar ook afgestudeerden uit het Verenigd Koninkrijk en België⁷ hebben een grotere kans op werk.

Tabel 5 Resultaten logistische regressieanalyse naar de kans op werk en OLS-regressieanalyse naar bruto-uurloon en benutting van kennis en vaardigheden, alle afgestudeerden kunstopleidingen

	Kans op werk		Uurloon		Benutting	
	B	SE	B	SE	B	SE
Aantal studie-uren per week	-0,011	0,014	0,001	0,001	0,003	0,004
Deed meer werk dan nodig was om tentamens te halen	-0,315	0,243	-0,019	0,023	0,151**	0,071
Streefde naar zo hoog mogelijke cijfers	0,341	0,224	-0,013	0,023	-0,038	0,069
Gemiddeld afstudeercijfer relatief t.o.v. medestudenten	0,324	0,203	0,029	0,021	-0,013	0,062
De opleiding was veeleisend	0,429*	0,241	0,012	0,027	0,103	0,079
De opleiding was prestigieus	0,000	0,193	0,011	0,021	-0,032	0,061
Relevante werkervaring	0,480	0,431	0,122**	0,049	0,080	0,145
Professionele expertise	0,334	0,255	0,073**	0,029	0,208**	0,083
Vrouw	0,539	0,415	-0,052	0,047	-0,040	0,141
Leeftijd	-0,080	0,427	0,057	0,039	0,051	0,113
Leeftijd kwadraat	0,002	0,006	-0,001	0,001	-0,001	0,001
Zuid-Europa	-0,677	0,592	-0,265***	0,089	-0,066	0,266
Duitstalige landen	1,990*	1,116	0,176**	0,082	-0,205	0,233
Scandinavië	0,829	0,690	-0,057	0,082	0,026	0,234
Nieuwe EU-lidstaten	1,890*	1,098	-0,577***	0,077	0,344	0,232
Verenigd Koninkrijk en België	0,948*	0,576	0,120*	0,068	-0,595***	0,199

* = significant op 10% niveau
 ** = significant op 5% niveau
 *** = significant op 1% niveau
 B = coëfficiënt regressie
 SE = standaardfout regressie

Afgestudeerden met relevante werkervaring tijdens de opleiding blijken een hoger uurloon te hebben dan afgestudeerden zonder deze werkervaring. Zij verdienen gemiddeld bruto zo'n 12% meer per uur. Ook afgestudeerden van de kunstopleidingen die zichzelf goed inschatten qua professionele expertise, verdienen meer, ongeveer 7% per uur. Vanzelfsprekend is er tussen de landen ook verschil. In Zuid-Europa en in de nieuwe EU-lidstaten verdienen de afgestudeerden van de kunstopleidingen veel minder per uur. In de Duitstalige landen en in het Verenigd Koninkrijk en België verdient men per uur juist meer dan in Nederland. Scandinavische afgestudeerden van de kunstopleidingen verdienen gemiddeld ongeveer hetzelfde per uur als Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen.

Intrinsiek gemotiveerde afgestudeerden (deed meer dan nodig was om de tentamens te halen) benutten hun kennis en vaardigheden vaker in hun huidige werk. Afgestudeerden die hun professionele expertise hoog inschatten, benutten hun kennis en vaardigheden eveneens vaker in hun huidige baan. Tussen landen zijn weinig verschillen gevonden wat betreft de benutting van kennis en vaardigheden in de huidige baan. Alleen afgestudeerden uit het Verenigd Koninkrijk en België benutten hun kennis en vaardigheden in hun huidige functie significant minder.

CONCLUSIES

Kunstenarsopleidingen zijn vaak veeleisend met veel hard werkende, gemotiveerde studenten. Toch vertaalt dit zich niet automatisch in een goede arbeidsmarktpositie. Zo zijn de afgestudeerden van kunstopleidingen vaker werkloos en verdienen zij minder dan de gemiddelde hbo-/bachelorafgestudeerde.

Nederlandse afgestudeerde kunstenaars zijn, veel vaker dan buitenlandse kunstenaars, werkzaam als kleine ondernemer. Ruim de helft van hen werkt als zelfstandige of freelancer. Ook ten opzichte van andere hbo-afgestudeerden zijn zij veel vaker als zelfstandige of freelancer werkzaam. De opleiding van Nederlandse afgestudeerden geeft echter niet altijd een voldoende basis voor dit ondernemerschap. Afgestudeerden beoordelen zowel de kwaliteit van scholing in de competentie ondernemerschap zelf, als in andere hiervoor belangrijke competenties, zoals communicatie en omgevingsgerichtheid, als onvoldoende. Professionele expertise is echter meestal het belangrijkste bij het functioneren in een kunstenaarsberoep. Een kunstenaar moet in de eerste plaats goed in zijn vak zijn. Dat blijkt ook uit het feit dat professionele expertise in grote mate de basis is voor arbeidsmarktsucces van Nederlandse afgestudeerden van de kunstopleidingen. Zij scoren hierop in het algemeen goed. Het is nu zaak om in de opleidingen de ontwikkeling tot professioneel expert te verbinden met andere belangrijke competenties als ondernemerschap, communicatie en omgevingsgerichtheid.

APPENDIX

De samengevoegde competenties uit figuur 6 zijn samengesteld uit de volgende competenties per opleidingsprofiel:

1. *Creërend vermogen*
 Dans, Docent Muziek, Autonome Beeldende Kunst, Docent Drama, Docent Dans, Film en Televisie, Theater, Vormgeving, Docent Beeldende Kunst en Vormgeving.
2. *Reflectief vermogen*
 Dans, Docent Muziek, Docent Drama, Docent Dans, Film en Televisie, Theater, Docent Beeldende Kunst en Vormgeving.
Vermogen tot kritische reflectie
 Autonome Beeldende Kunst, Vormgeving.

3. *Innovatief vermogen*
Dans, Film en Televisie, Theater.
Innovatie
Muziek, Voortgezette opleiding Muziek.
4. *Vermogen tot samenwerken*
Dans, Docent Muziek, Muziek, Docent Drama, Docent Dans, Theater, Vormgeving, Docent Beeldende Kunst en Vormgeving.
5. *Communicatief vermogen*
Dans, Docent Muziek, Autonome Beeldende Kunst, Docent Drama, Docent Dans, Theater, Vormgeving, Docent Beeldende Kunst en Vormgeving.
Communicatie
Muziek, Voortgezette opleiding Muziek.
6. *Omgevingsgerichtheid*
Dans, Docent Muziek, Muziek, Voortgezette opleiding Muziek, Autonome Beeldende Kunst, Docent Drama, Docent Dans, Film en Televisie, Theater, Vormgeving, Docent Beeldende Kunst en Vormgeving.
7. *Ondernemerschap*
Dans, Muziek, Voortgezette opleiding Muziek, Film en Televisie, Theater.

NOTEN

---

1. De ongewogen aantallen zijn de steekproefaantallen. Bij de gewogen aantallen zijn de steekproefaantallen gewogen naar de populatiesamenstelling (om mogelijke verschillen in aantallen per opleiding, geslacht, enzovoort te corrigeren).
2. Alleen van het opleidingsprofiel 'Erfgoedprofessional' (en van kunstopleidingen die buiten de opleidingsprofielen vallen) zijn geen afgestudeerdenoordelen in de gemiddelden meegenomen. Het aantal opleidingsprofielen waar de gemiddelden uit bestaan, varieert tussen de 5 (innovatief vermogen en ondernemerschap) en 11 (omgevingsgerichtheid).
3. Alleen afgestudeerden die op het moment van enquête werk hadden, zijn meegenomen bij beide variabelen.
4. Alleen afgestudeerden die op het moment van enquête werk hadden, zijn meegenomen bij beide variabelen. Aandelen in de eerste werkkring zijn niet af te lezen uit figuur 11.
5. Alleen afgestudeerden die op het moment van enquête werk hadden, zijn meegenomen bij beide variabelen.
6. Ordinary Least Squares-regressie.
7. Het Verenigd Koninkrijk en België worden in dit artikel voornamelijk gebruikt als onderdeel van het Europese gemiddelde en niet als onafhankelijke groep, omdat zij geen logische groep met elkaar vormen en individueel te weinig respondenten uit de kunstopleidingen hebben.